

КОПИЛЕНКО
Олександр Любимович —
академік НАН України,
директор Інституту
законодавства Верховної Ради
України

ДО ПИТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У НАУКОВІЙ СФЕРІ: ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ

Вельмишановний Борисе Євгеновичу!
Шановні учасники зборів!

Дякую за можливість виступити в такому шанованому академічному товаристві. Хочу повністю підтримати попередніх доповідачів і зазначити, що всі обговорювані сьогодні проблеми характерні і для нашого юридичного цеху. Як сказав свого часу Михайло Грушевський, «кривди козацької верстви були кривдами всього українського народу».

Справді, починаючи з 1991 р. європейські стандарти, якщо скористатися словами Івана Франка, «невідпорно» увійшли в наше життя. Спочатку говорилося про врахування норм міжнародного права, потім про необхідність гармонізації з нормами європейського права. Проте поки що вся стандартизація, зокрема в науковій сфері, звелася до шаманських закликів на зразок «Науку — в університети!», «Академію — реформувати!», «Фінансування — на конкурсній основі, причому переважно за запитами бізнесу!». Принагідно зазначу, що модератором усіх цих пропозицій було так зване «експертне середовище», поява якого взагалі стала трагедією нашого суспільства. Виявляється, можна не вчитися, не мати фахового досвіду, не працювати, а достатньо просто проголосити себе незалежним експертом і давати рекомендації державним органам та суспільству. Результат очевидний, і відповідні наслідки ми добре бачимо. У зв'язку з цим я повністю підтримую думку шановного академіка В.Т. Грінченка про необхідність більш активної позиції Академії у відстоюванні прав та інтересів науковців.

Звичайно, виникає запитання: як усі ці «стандарти» імплементуються в наше законодавство. Питання це дуже складне, я б сказав, суперечливе і багатоаспектне. Звернемо увагу хоча б на деякі базові принципи, на які спираються, зокрема, наші закони «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про освіту» та «Про вищу освіту». Колись Максим Рильський сказав, що український правопис, «оказывается, вещь темная и непонятная». Тож і ці принципи залишаються такими самими незрозумілими. Наприклад, принципи демократизму та гуманізму йдуть після принципів управління наукою. У кожному з цих

законів по-різному тлумачаться навіть базові вихідні терміни, що стосуються європейського дослідницького простору. Натомість абсолютно чітко й директивно, наприклад у Законі «Про наукову і науково-технічну діяльність», визначено принципи державного управління в цій сфері. А результати ми бачимо наочно, і виявляється, що директивне керівництво та матеріальне забезпечення не завжди пов'язані між собою.

Наведу приклад з нашої юридичної галузі. Нещодавно в Києві відбувся з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів і наукових установ, на якому потрібно було обрати членів Вищої ради правосуддя від правового середовища. З'їзд проходив у дуже нервовій, а б сказав навіть агресивній, атмосфері. Причина — делікатна ситуація, коли шановані професори із середньою зарплатою 10 тис. грн мусили обрати члена Вищої ради правосуддя із зарплатою 200 тис. грн. І виходить, що місячний фонд зарплати членів Вищої ради правосуддя абсолютно зіставний з аналогічним показником одного чи навіть двох середніх за кількістю співробітників академічних інститутів.

Свого часу мій науковий керівник, світлої пам'яті академік Борис Мусійович Бабій, виступаючи на засіданнях вченої ради Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України (зараз мій рідний Інститут відзначає своє 70-річчя), часто повторював, що юридична наука повинна надавати директивним органам добротні фахові рекомендації. Проте сьогодні цей обов'язок виглядає дещо дивно з точки зору елементарної справедливості й моралі, зокрема коли суддя Конституційного Суду із зарплатою 300 тис. грн замовляє експертний висновок професору, який отримує щомісяця 10 тис. грн. Повторюся, судді Конституційного Суду цілком можуть виплачувати академічні стипендії всім академікам і членам-кореспондентам.

Інший приклад. Як ви знаєте, зараз у центрі уваги суспільства перебуває процес реформування суддівського корпусу. Відповідно, у конкурсах на посади суддів Верховного, Антикорупційного чи іншого суду на абсолютно рівних засадах у складанні іспитів змагаються і студенти-випускники, і академіки. Проте,

якщо йдеться про стандарти та їх невідворотну реалізацію в нашому житті, чому б не скористатися, наприклад, французьким досвідом, коли професор права зі стажем 10 років може претендувати на будь-яку посаду в суді та прокуратурі без жодних іспитів? Чи потрібно імплементувати лише ті стандарти, які погіршують, принижують чи взагалі руйнують?

Прикладів, зокрема з академічного життя, на жаль, можна навести багато. Я повністю підтримую все, що тут вже говорилося про досить дивну позицію Міністерства освіти і науки України. Діалог з ними дійсно нагадує розмову сліпих із глухими. Не кажучи вже про незрозуміло агресивну позицію представників Міністерства щодо академічної спільноти й академічних звань. І це окрема складна проблема. На мою думку, її варто було б обговорити в активному режимі.

У листопаді 2017 р. відбулася генеральна конференція ЮНЕСКО, яка ухвалила низку документів, зокрема рекомендації щодо організації діяльності наукових співробітників. Наведу лише деякі положення з цих рекомендацій. Там сказано, що державне фінансування наукових досліджень і розробок необхідно розглядати як форму державних інвестицій, переважно з великим терміном окупності. До речі, там йдеться і про моральну підтримку науковців. А що у нас? На Академію чиниться безпрецедентний моральний тиск, постійно ставиться під сумнів навіть сама можливість її існування й подальшого розвитку.

Я певен, що сьогодні потрібен правовий моніторинг усього законодавчого масиву, ухваленого за 4–5 років. У цьому плані хотів би звернути увагу й підтримати позитивний досвід роботи на цій ниві Президії НАН України. Зокрема, дуже важливою нині є практика спільних засідань Президії НАН України та Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. Нам є над чим разом працювати. Наприклад, до порядку денного поточної сесії Верховної Ради України включено близько 50 законопроектів, за які відповідає цей Комітет. Проте з них безпосередньо стосуються наукової сфери, і то лише в контексті дуже незначних змін, не більше п'яти.

Дякую за увагу!